

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 30-a.

Koosolek (kinnine) 25. augustil 1917 kubermangu lossi Valges saalis, Tallinnas, Toompeal.

Koosolekut juhatab A. Vallner.

Protokolli kirjutab H. Kask.

Koosolekule oli ilmunud 27 nõunikku: Ar. Vallner, H. Pöhl, N. Köstner, J. Kukk, T. Kuusik, K. Saral, Hans Roos, Chr. Arro, Jul. Seljamaa, J. Temant, T. Laur, K. Grau, A. Veiler, A. Birk, J. Reintam, K. Baars, J. Raamot, H. Reiman, J. Vilms, H. Kask, J. Jaakson, H. Kruus, Masik, J. Kärner, J. Tõnisson, K. Päts, K. Ast.

Juhataja A. Vallner avab koosoleku k. 1½ ja annab seletust, mis põhjusel on Maanõukogu erakorraliselt kokkukutsutud. Põhjuseks on, nagu kõigile teada, sõjasündmuste kiire arenemine Riia väerinnal. Sellega ühenduses seisavad järgmised küsimused päevakorral: 1) evakueerimine, 2) kodumaa kaitsemine taganevate sõjavägede rüüstamise korral, 3) autonoomia küsimus, 4) vasturevolutsiooni vastu võitlemine. Peale selle oleks Rüütelkonna asutuste ülevõtmise asjus mõnesuguste täiendavate volituste andmine Maavalitsusele. Ühtlasi arvab juhataja tarviliku olevat neljandat sessiooni, mis 4. septembri peale kindlaks määratud sai, juba nüüd kohe peale erakorralist koosolekut ärapidada.

Esimesena võtab sõna J. Tõnisson: Venemaa on sisemiselt surmani haige. Väerinna sündmusi tähelepannes, selgub, et Venemaal puudub sisemine jõud ja korraldus, et vaenlast tagasi tõrjuda. See on iseäranis tähtis Baltimaa ja meie rahva saatuse kohta. Kui Baltimaa saksa sõjavägede võimu alla läheb, siis muutub meie maa küsimus rahvusvaheliseks küsimuseks. Meie rahvas peaks nüüd oma poliitiliste parteide ja sotsialiste rühmade vahel korra revideerimise alla võtma. Kõik meie sotsiaalsed kihid peaksid kokku liituma ühiseks rahvusliseks jõuks. See töö ei ole aga mitte kerge. Kahjuks peab ka tõeks tunnistama, et Maanõukogus, kui Eesti rahva esituses, senini mitte seesugust ühinemist üheks rahvusliseks jõuks märgata ei ole olnud. Tarvis on nõu leida, et ka sel korral, kui meie maa sõja tallermaaks saab, meil kindel korraldus alale jääks, mis maad võiks juhtida.

J. Vilms ütleb, et tema J. Tõnissoni poolt ettekantud juhtmõtetele täitsa allkirjutab ja avaldab soovi, et Maapäev Eestimaa rahvale üleskutse avaldaks, et kellegil ei tuleks kodumaalt mingil juhtumisel lahkuda.

Birk teeb ettepaneku koosolekut kinniseks tunnistada. Ettepanek võetakse ühel

häälel vastu, mis peale juhataja pealtkuulajaid saalist lahkuda palub.

Tõnisson: Kui Saksamaa Baltimaa ära võtab, on temal rahukonverentsil pant käes ja sellega rahutegemise juures Baltimaa kohta eesõigus. Saksa võiduga Baltimerel oleks aga inglased Baltimerest tagandatud: just niisama kui Mustast merest venelased välja ei pääse, ei pääse inglased mitte Baltimerde sisse. Seda ei tahaks aga inglased mingil tingimisel lubada ühes Skandinaavia riikidega, iseäranis Rootsimaa. Inglismaa ei lepiks millalgi sellega, et Baltimaad Saksamaa alla jääksid. Sellepärast oleks võimalus suurriikide lahkuminevate huvide lepitamiseks rahuläbirääkimistel Baltimaast buffriiriiki sünnitada. Et see küsimus meie rahva eluliste huvide kohaselt otsustatud saaks, oleks otstarbekohane kõikide Balti rahvaste vahel ühendust luua. Kui Leedu, Läti, Eesti, Soome ja Skandinaavia rahvad ühinevad, siis oleks neil, kui 30 miljonilisel rahvasteiidul rahukonverentsi läbirääkimiste kohta oma jägu mõju. Nagu Inglismaal, nii käiksid ka Amerika ühisriikidel üleüldised huvid enam vähem Balti-Skandinaavia rahvaste kasudega kokku.

Sellepärast peaksime nüüd järele kaaluma, kas ei tuleks meil nüüd mitte aktiivseks minna ja teiste Balti-Skandinaavia rahvastega ühinema hakata, seks, et Baltimaade saatus nõnda ära otsustataks, et meie rahvas mitte Saksamaa võimu alla ei satuks, vaid ühes teiste Balti-Skandinaavia rahvastega poliitilise iseseisvuse saaks.

Meie peame oma rahvuslise tuleviku nimel soovima, et meie rahvas sõjategevuse pealetuleku puhul kodumaalt mitte ei lahkuks, sest üleüldine põgenemine hävitaks meie rahva.

Teisest küljest heidaks see meie peale halba varju Venemaa ja tema liitlaste silmis, kui meie kõik koos nagu Saksamaa sülle läheksime, ilma et meil isegi mõned esitajad Venemaale asuksid, kus nemad meie rahvuslisi huvisid kaitseksid.

Sellepärast oleks tarvilik, et meie rahvas oma tervuses kodumaale jääks, ühtlasi ka mitte unustusesse jättes välispoliitika tegemist teiste rahvaste ja riikide juures.

Raamot: Sakslased saavad arvatavasti kõige suuremat sõjategevust avaldama Pihkva ja Dvinski ümbruses, et lõunast Peterburi viivaid raudteesid läbilõigata. Peale niisuguse plaani täidesaatmist oleks Peterburi varustamine toiduainetega või-

mata, sest Nikolai raudteel Moskva ümb-
rusest, kus isegi nälg, midagi sissevedada
ei ole, niisama kui Viiburi ja Tallinna
raudteedelgi. Jäeks üle ainult Vologdast
tulev raudteeliin üksi, mis aga pealinna
tarvidust täita ei suuda. Sellepärast on
arvata, et sakslased meie maa soppa oma
suuremate sõjavägedega ei hakkagi tule-
ma. Teiseks oleks tähendada, et evakuee-
rimine tehniliselt täitsa võimata on, sest
et see üksainukene raudtee, mis Peterburi
poole viib, tervet maad evakueerida ei
suuda.

Pöhl: Inglismaa ei soovi mitte, et Bal-
timaa Venemaa ainuvalitsuse alla jääks,
ja Saksamaa ei julge vist ka mitte Balti-
maad oma alla jätta, sellepärast on kau-
nisti võimalust selleks, et Baltimaast ise-
seisev buffririik loodud saaks.

Temant: Evakueerimise küsimuse
juurde ülemminnes, peab tähendama, et üli-
tarvilik on Maapäeva poolt rahvale üles-
kutse avaldada, et kõik rahvas sõjavankri
lähenedes maale paigale jääks. Et see-
suguses üleskutses mitte Vene riikluse
rikkumist ei nähtaks ja et see üleskutse
Vene riiklusele kahju ei teeks, sellepärast
on tarvis üsna ettevaatlikult seda üles-
kutset kokkuseada. Mis rahvuspoliitikasse
puutub, siis oleks tarvilik rahvuse esitus
luua. Kuid rahvuskongressil võtavad äär-
mised pahempoolsed poliitilised parteid
rahvuse esituse kohta eitava seisukoha.
Oleks soovitatav nüüd nende äärmiste par-
teide poolt kuulda saada, kuidas vaatavad
nemad praegusel olukorral selle küsimuse
peale. Enne kui rahvuspoliitilise küsimuse
juurde asuda, oleks tarvilik teada, kas ka
kõik meie rahvakihid ja poliitilised parteid
ühiselt sammuma saavad.

Meie ei või ühemele peale väga kind-
lad olla, kui näituseks tuua meie oma ühe
rahaasutuse teguviisi selles, et tema
Maapäevale krediidi ära ütles. Teiseks
oleks tarvilik, praegust olukorda silmas
pidades, ilma vähemagi viivitusega Rüü-
telkonna ja Valitsuse asutusi ülevõtma
minna ja mitte silmapilkugi viivitada ja
kahelda.

Birk: Kui sõja algul evakueerimise
küsimus ülestõusis, siis leidis, et Pihkva
poole evakueerimist ei tehta. Narva poole
minevat raudteed ei lubatud ka sõjaväe
võimude poolt evakueerimiseks. Jääks
ainult üks maantee, mis Tallinna-Peter-
burgi raudteega kõrvustikku on. Soome-
maale evakueerimise vastu tõsteti seekord
Soomes suurt protesti. Praegusel ajal
oleks sinna põgenemine ka täitsa võimata,
Soomemaa viljapuudust silmaspidades.
Sellepärast rahvas kui niisugune peab
süa jääma. Omavalitsuse asutuste, kui
niisuguste (vallaomavalitsuse, Maapäeva),
evakueerimise kohta ei maksaks üleskut-
set avaldada ega sellekohaselt deklaree-
rida, sest need asutused jäävad tegelikult
nii kui nii süa.

Meil tuleks otsusele jõuda, kas meie
suudame rahvuslikes mõttes ühte keelt
rääkida, sellepärast oleks tarvilik, et sot-
sialistlikud parteid oma arvamist aval-
daks, kas nemad on sellega nõus, et otsu-
sed, mis siin tehtakse, kõikidele parteidele
kohustavad oleks.

Asutuste ülevõtmise asjus võiks nii
palju tähendada, et meie juba nüüd mõned
otsused käima panna võiksime, enne kui
meie veel endiseid asutusi ülevõtnud ei
olegi. Näituseks võiksime meie, mida ka
seadus meile lubab, maksusi võtma haka-
ta, ilma et meil maksude asutused üle-
võetud pruugiks olla.

Teen ettepaneku seda küsimust täna
siin äraotsustada.

J. Kukk annab teada, et mõisnikkude
maksude osakonna juhataja temale soovi-
tanud on jooksvat asjaajamist kohe Maa-
valitsuse kätte ülevõtta, kunas vormilist
külge mõne päeva pärast likvideerida
võiks.

Vilms: Et Eesti rahval väljamaal oma
esitus oleks, kes oma rahvast seal riikide
esitajatele tutvustaks ja eeltöösid teeks
rahukonverentsiks, selleks et ka meie rah-
val seal sõna ütelda oleks, ei ole mitte uus
mõte, sellest on räägitud ja kavatsusi teh-
tud ka juba vana valitsuse ajal. Iseäralist
kasu see esitus tooma ei saaks, kuid ta ei
tooks ka mitte kahju. Meie peaksime aga
tegeme seda siiski juba sellepärast, et
meile tulevikus mitte etteheiteid teha ei
võidaks, nagu oleksime meie midagi, võib
olla rahvale üsna kasulikku, tegemata
jättnud.

Evakueerimise asjus on tarvilik rah-
vale üleskutse avaldada. Valga piirkon-
nas on sõjaväe jooksvate poolt juba rüü-
stamisi toime pandud. Sellepärast oleks
soovitatav, et meie Eesti polk selleks ette-
valmistatud oleks, et tema parajal silma-
pilgul rüüstamisi tagasi hoida võiks. Sel-
leks tuleks sooviavaldusega Eesti Sõjaväe-
laste ülemkomitee poole pöörata, ja selle-
kohaste sammude astumiseks volitusi anda
Maanõukogu eestseisusele ühes senjooren-
konvendiga.

Tõnisson teeb faktilise märkuse: Eesti
esimese polgu tagavarabataljon on juba
roodude kaupa laiali saadetud kodumaal
asuvatesse vene polkudesse, kust aga üksi-
kud roodud nüüd edasi vene sisemaale
lähevad.

Kruus: Esimene Eesti polk saadetakse
kas Tallinnasse ehk Baltiskisse. Teise
polgu formeerimisega tehtakse algust kas
homme ehk ülehomme.

Koosolekule tehtakse vaheaeg kella 3½
kuni k. 6 p. l.

Ar. Vallner (*allkiri*).

H. Kask (*allkiri*).

J. Temant (*allkiri*).

J. Vilms (*allkiri*).